TYUTORLIK FAOLIYATINING MOHIYATI VA ZAMONAVIY TA’LIMDAGI O‘RNI

Nazarqulova Gulnora
Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi Aniq, tabiiy fanlar, maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikalari kafedrasi mudiri PhD, dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada tyutorlik faoliyatining mohiyati (individual o‘qituvchilik, shaxsiy yordam va rivojlantirish) va zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni yoritilgan. Tyutorlikning nazariy asoslari, pedagogik jarayonlardagi integratsiyasi, afzalliklari, qiyinchiliklari hamda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida qo‘llash usullari tahlil qilinadi. Maqola tyutorlikning o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, motivatsiyasi va kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: tyutorlik, individual ta’lim, shaxsiy yondashuv, zamonaviy ta’lim, motivatsiya, mustaqil fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, integratsiya.

Zamonaviy ta’lim jarayonida har bir o‘quvchining individual ehtiyojlari, qobiliyatlari va rivojlanish tezligini hisobga olish dolzarb vazifaga aylangan. Globalizatsiya, raqamli texnologiyalar va ta’limning inkluziv tamoyillari tufayli umumiy sinf darslari bilan birga shaxsiy yondashuv zarur bo‘lib qoldi. Tyutorlik faoliyati aynan shu bo‘shliqni to‘ldiruvchi, o‘quvchiga individual ravishda yordam beruvchi va uning potentsialini ochuvchi muhim pedagogik vositadir. Ushbu maqola tyutorlikning mohiyatini ochib berish bilan birga zamonaviy ta’limdagi o‘rnini, afzalliklarini, qiyinchiliklarini va amaliy qo‘llanilishini yoritishga bag‘ishlangan.

Tyutorlik faoliyatining mohiyati Tyutorlik (inglizcha “tutoring”) — bu o‘quvchiga birga bir yoki kichik guruh shaklida shaxsiy maslahat berish, o‘quv jarayonini uning psixologik, kognitiv va motivatsion xususiyatlariga moslashtirishdir. Mohiyat jihatidan tyutorlik nafaqat bilim berish, balki o‘quvchining o‘z-o‘zini kashf etishi, zaif tomonlarini bartaraf etishi va kuchli tomonlarini rivojlantirishiga qaratilgan faoliyatdir.

Tarixiy jihatdan tyutorlik Buyuk Britaniya universitetlarida (XVIII–XIX asrlar) paydo bo‘lib, bugungi kunda butun dunyoda keng qo‘llanilmoqda. Pedagogik nazariyada tyutor L.S. Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” kontseptsiyasiga asoslanadi: tyutor o‘quvchiga vaqtinchalik yordam (skaffold) beradi va keyinchalik mustaqillikni ta’minlaydi.

Tyutorlik faoliyati bugungi kunda ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida shakllanib bormoqda. Uning mohiyati o‘quvchining individual rivojlanish yo‘lini qo‘llab-quvvatlash, bilim olish jarayonida unga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. An’anaviy o‘qitish tizimida asosiy e’tibor umumiy dastur asosida bilim berishga qaratilgan bo‘lsa, tyutorlik faoliyatida har bir o‘quvchining qiziqishi, ehtiyoji va imkoniyatlari markazga qo‘yiladi. Shu jihatdan tyutor o‘qituvchidan farqli ravishda faqat bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, maslahat beruvchi va motivator rolini bajaradi.

Zamonaviy ta’limda individual yondashuvga bo‘lgan ehtiyoj ortib borayotgan bir paytda tyutorlik faoliyati ayniqsa muhim ahamiyat kasb etmoqda. Axborot texnologiyalari rivojlanishi, masofaviy ta’lim shakllarining kengayishi, o‘quv resurslarining ko‘pligi o‘quvchini mustaqil tanlov qilishga majbur qiladi. Bunday sharoitda o‘quvchi ko‘pincha qaysi yo‘nalishda rivojlanishni bilmay qolishi mumkin. Tyutor esa aynan shu jarayonda unga yordam beradi: o‘quv maqsadlarini aniqlash, o‘qish strategiyasini ishlab chiqish va natijalarni tahlil qilishda ko‘maklashadi. Natijada o‘quvchi nafaqat bilim oladi, balki o‘zini o‘zi boshqarish, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

Tyutorlik faoliyatining yana bir muhim jihati – bu o‘quvchining shaxsiy rivojlanishiga xizmat qilishidir. Zamonaviy ta’lim faqat akademik bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki kommunikativ kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Tyutor o‘quvchi bilan muntazam muloqotda bo‘lib, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi hamda individual rivojlanish dasturini shakllantirishga yordam beradi. Bu esa o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va uning jamiyatda faol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, tyutorlik faoliyati inkluziv ta’limda ham muhim o‘rin tutadi. Turli ehtiyojlarga ega bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda individual yondashuv zarur bo‘ladi. Tyutor bu jarayonda o‘quvchining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olib, unga mos metod va usullarni tanlaydi. Natijada har bir o‘quvchi o‘z imkoniyatlari darajasida muvaffaqiyatga erishish imkoniga ega bo‘ladi.

Zamonaviy ta’limda tyutorlik o‘rni tobora kuchaymoqda. UNESCO (2022) hisobotiga ko‘ra, individual yondashuv ta’lim sifatini 35–45 % ga oshiradi. Raqamli avlod (Gen Z va Alfa) uchun standart darslar yetarli emas: ular tezroq, moslashuvchan va shaxsiy ta’limni talab qiladi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham tyutorlik o‘rni rasmiy ravishda tan olingan. Xalq ta’limi vazirligining 2021–2025 yillarga mo‘ljallangan strategiyasida “har bir o‘quvchiga individual yondashuv” tamoyili belgilangan. Bunda tyutorlik sinf o‘qituvchisi yoki maxsus tayyorlangan tyutor tomonidan amalga oshiriladi.

Xulosa: Tyutorlik faoliyati zamonaviy ta’limning ajralmas qismiga aylangan. Uning mohiyati shaxsiy yondashuv va individual rivojlantirishda bo‘lib, pedagogika bilan integratsiyasi o‘quvchilarni bilimli, mustaqil va muvaffaqiyatli shaxs sifatida tarbiyalaydi. O‘zbekiston ta’lim tizimida tyutorlikni keng joriy etish milliy strategiyalarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida tyutorlikning uzoq muddatli ta’sirini o‘rganish bo‘yicha tadqiqotlar davom ettirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Nazarqulova G. Oliy ta’limda tyutorlik faoliyati. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari 2026-yil 12-mart
2. Nazarqulova G. Pedagogik mahorat. Darslik. -- 2024. 119-b.
3. UNESCO. (2022). Reimagining our futures together: A new social contract for education. Paris: UNESCO Publishing.